

DISSERTATIO EPISTOLICA M
DE
NOTITIA RERVM
DIVINARVM ET SACRA-
RVM IN IRREGENITO

AD
V I R V M
SVMME REVERENDVM,
IOANNEM FECHTIVM
DOCTOREM THEOLOGVM SENIOREM DE-
QVE ECCLESIA CHRISTI LONGE
MERITISSIMVM,
EDITA

A
MICHAELE FÖRTSCHIO
THEOLOG. D. ET PROF. P.
I E N E N S I.
EDITIO SECVND A.

I E N A E,
LITTERIS GOLLNERIANIS,
A. MDCCXII.

DISSERTATIO HISTORICA

NOTITIA REVM
DIVINARVM ET SACRA-
RVM IN KRISTENTUM

V. I. R. V. M.

IOANNEM RECHTUM

DOCTOREM THEOLOGVM SENIORM DE

UNIVERSITATE CHRISTIANA

MERTENSIVM

EDITA

MICHAEL FORTSCHNO

THEOLOGO D. ET PROF.

LEIPZIG

EDITO

I. E. N. A. E.

LITTERIS COLLEGIARUM

M. DCCXXI

VIR SUMME REVERENDE!

Etis, aut si mauis, iure veluti tuo postulas, in postrema ad me e pistola, cui dissertationes tres sub Praesidio tuo habitae *de Notitia rerum diuinarum & sacrarum in homine non renato*, gratisima mihi munera adiuncta erant; ut meam de isthoc argumento exponam sententiam. Gratias primum ago habeoque pro donis exquisitis, quae spero, futuro vere me quodammodo compensaturum esse. Quod postulatum tuum attinet, non video, quomodo vel ingratitude vel inhumanitate notam declinare queam, si graui desiderio olim Praeceptoris, tum Collegae, nunc Theologi Senioris deque Ecclesia meritissimi deesse velim.

I.

Quaestio est, vt modo notauit, de notitia irrogenitorum circa res sacras & diuinas, adque salu-

A 2

tem

tem nostram pertinentes: *Vera ne sit illa, an falsa? num spiritualis & ab illuminatione DEI? an vero naturalis imo carnalis?* Denique: *An illa sententia, quae impiis veram illuminationem tribuit, sit perniciosa siue summe noxia, apostatica, haeretica, Pelagiana & Sociniana?* Huc enim nunc potissimum summa redit disputationis, quae pridem coepta & hucusque quidem continuata est inter Noltrates, sed eo proh dolor! effectum, ut in publicum quasi nunc exardescat incendium, id est perditissimarum haeresium & apostasias exprobrationem solennem. Auertat Benignissimum Numen Pacis Auctor deploranda schismata ab Ecclesia sua, & recolligat in sinceram fidei unitatem mutuaque charitatem Fratres in Domino nostro IESU CHRISTO, cui operamur.

II.

Equidem videri queat, parum vel nihil omnino superesse, in memorata modo controuersia, quod illustramento egeat, postquam imprimis ab utraque dissentientium parte res eo deducta est, ut facile intelligi queat, quo tendant, quibus fundamentis instructi sint, quam vim quaeuis sententia, quidve in recessu habeat. Sed nec scopus meus est, soli lucem affundere, vel arbitri munus inter partes suscipere, verum id vnice curabo, Vir Summe

Summe Reuerende, vt percipias, quomodo in officio meo docendi circa istud argumentum, vbi occasio postulat, versari soleam, & quibus principiis innitar, qui de caetero a disidiis abhorreo, non tamen dormio, sed pro viribus a DEO concessis laboro, fructumque inter preces Ipsi committo: contentus sorte mea, donec ad meliorem id est aeternam me euocauerit. Id in quaestione extra dubium positum est, sermonem esse de adultis, iisque qui vera iustifica ac saluifica fide in CHRISTVM, vitaeque adeo spirituali, vnde vitales in spiritualibus operationes & motus procedunt, carent. Hi enim sunt irregenerati seu non renati, communi consensu. Diuersum tamen quorundam statum hic noto, quidam enim sunt sub gratia DEI in via ad Regenerationem & vitam spiritualem, quando DEVS per verbum ipsos praeparat, & in illis operatur, v. g. per doctrinam legis & Euangelii conuenientes rebus spiritualibus conceptus & motus in iis supernaturaliter producit, licet nondum fides iustifica & vita spiritualis adsit, vt regeneratus sit aut dici queat. Alii vero Spiritui S. resistunt aut errore fundamentali vel peccatis contra conscientiam, fidem saluificam excusserunt, carnemque dominari sinunt, adeoque regenerationis gratia ex sua parte exciderunt, vti magna pars Christianorum, baptizatorum.

De his igitur omnibus, *primo* communi Ecclesiae consensu assero: eos *Notitia* DEI rerumque diuinarum & ad salutem pertinentium, *fiduciali, uiua, uita fidei indeque operosa & adplicata* destitutos esse. Fluit id ex natura & descriptione irrogenitorum: nam si fide saluifica id est speciali illa, quae meriti Christi adprehensionem includit, carent, quomodo fiducialis scilicet in Christum esse potest eorum notitia, quomodo uiua in subiecto uita spirituali & anima fidei priuato? quomodo operosa, cum radix bonorum operum fides absit? quomodo adplicata notitia, quae demum adprehensione & adpropriatione meriti Christi, fide & pietate absoluitur. Haec acceptio stylo Iohanneo domestica est imprimis. Sic enim ille, *Epist. I. cap. IV, 8. qui non diligit, non nouit Deum*, ὁ μὴ ἀγαπᾷ, ἐκ ἔγνο τὸν Θεόν, ὅτι ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστίν. *quia DEVS charitas est, & 1, 2, 4, qui dicit: non eum & praecepta eius non seruat, mendax est.* Ex effectus notitiae fiducialis absentia iudicat de notitiae defectu: *fides enim haec per charitatem operosa est*, unde, ubi dilectio deficit, & ex aduerso odium DEI & proximi cor occupauit, *ibi fides est mortua*, ut *Iacobus* loquitur, adeoque non potest fiducialis & uiua notitia esse. Nec mirum, quod Apo-

Apostolus loquatur de hac notitia viua, simpliciter, & sine addito, siue voce, expresse restringente terminum communem *cognitionis* ad hanc cum qua fides saluifica coniuncta est. Nam ex dilectione iam cognoscendum dederat, quam notitiam seu cognitionem intelligeret: nempe non aliam quam eam quae proxima dilectionis causa est. *Deinde* omnis notitiae DEI rerumque diuinarum scopus est praxis Fidei & pietatis: hoc proinde sine si careat notitia DEI rerumque diuinarum, tum cum iuxta ordinem gratiae adesse deberet actu & effectu, perinde est, ac si non adesset, quippe frustranea & sine suo destituta: unde impii notitia DEI rerumque diuinarum *quasi* nulla est, utpote sine praxi, iusto suo & diuinitus destinato scopo priuata, inde Iohannes ait: *qui non diligit, non nouit DEVM.* Tertio sanctus Auctor etiam frequenter de re aliqua siue actu ad DEVM pertinente loquitur *simpliciter & absolute*, intelligit tamen eundem *restricte & limitate*, secundum id quod coniunctum est, & modum a Spiritu S. alibi determinatum, v. g. *Si confitemur peccata nostra, fidelis est DEVS & iustus, ut remittat nobis peccata nostra, & emundet nos ab omni iniquitate.*
 1. Ioh. 1, 9. at non omnis confessio peccatorum consequentem habet remissionem eorundem, sed quae cum vera poenitentia & fide coniuncta est: quae
 oiiiū
 vero

vero hac destituitur, in ordine ad consequens illud, remissionem peccatorum, tanquam nulla est, quia caret fructu a DEO ordinato: neque ex principio suo iusto, poenitentia fluit, loquitur igitur absolute: *si confiteamur peccata nostra*, & tamen intelligit confessionem stylo Spiritus S. designatam, id est ex vera contritione promanantem & cum Fide coniunctam. Conferantur illa: 1. *Iob. II, 22. quis est mendax, nisi qui negat IESUM esse Christum?* de mendace simpliciter loquitur, & intelligit tamen mendacem specificè talem, qui summa cum culpa & damnatione mendax est, in cuius comparatione alii mendaces, licet reuera tales, tamen tam grauitè mendaces non sunt, & effectù culpae & poenae facilius liberandi, dum non negant, IESUM esse Christum, modo fide sibi id applicent. Adde 1. *Iob. III, 8. & IV, 2.*

IV.

Quarto notabilis est regula magni Chemnitii in LL. sub initium, vbi de vlu & vtilitate locorum agit: *Theologia magis consistit in affectu quam cognitione, vnde DEVS in sua lingua sub vno vocabulo comprehendit & notitiam & affectus, qui notitiam sequuntur.* Non dicit: quod affectus naturam ipsam cognitionis theologiae constituat, sed quod sequatur, & quod DEVS notitiam & affectum, vno vocabulo

bulo comprehendat, quia nempe omnis notitia ex S. S. siue rerum diuinarum & ad salutem pertinentium ad hunc finem & effectum ordinata est a DEO, vt pio affectu & obsequio veritas Dei accipiatur ad salutem, quo si prorsus destituitur, vt antea monui; frustranea est, ex parte hominis, & quasi nulla, id est sine fructu suo saluari, qualis in impio, qui vel resistit Spiritui S. ne opus gratiae in ipso perficere queat ad regenerationem vsque; vel gratia regenerationis excidit, & insuper meram aliquam notitiam retinet. Quod tamen de illo, qui in via, sub DEI gratia est, vt regeneretur, nec malitiose resistit Spiritui S. dici nequit, in eo enim notitia cum sancto motu & affectu a DEO excitato locum habet non modo; sed nec sine fructuque fidei saluificae & pietatis penitus priuata dici potest: si iuxta ordinem gratiae, quae successiua est, iam initium factum sit.

V.

Subiungerem nunc alteram assertionem, nisi prius de pia Antiquitate aliquid monendum esset. Nam & Patres hunc Spiritus S. morem subinde secuti sunt, vt de cognitione diuinae & ad salutem pertinentis veritatis loquerentur *absolute*, non aliam tamen, quam illam viuam, vita Fidei saluificae operosam & maxime habitualem intelligerent. Ita sane *Augu-*

B

stinus,

stinus, acutus Doctor & disputator, nec minus tamen pius Christianus in libro de *Agone Christiano* cap. XIII. scribit: *Errat, quisquis putat, veritatem se posse cognoscere, cum adhuc nequiter uiuat, liber est extra controuersiam genuinus, & ab ipso Augustino commendatus Retr. lib. II. cap. 3. ubi ait: regulam Fidei & praecepta uiuendi in eo contineri.* De hac igitur veritate DEI loquitur, negans, eam cognosci posse, ab illo, qui adhuc nequiter uiuat. Ex contextu colligenda est mens Doctoris: Sic enim porro l. c. scribit: *Talis (impia, peruersa) vita non potest puram illam, sinceram & incommutabilem videre veritatem & inhaerere illi & in aeternum non moueri,* cognitionem nunc vocat *uisionem veritatis,* ut pateat, sermonem Ipsi esse de cognitione *doctrinae salutis, solida & uina,* qualis est eius qui rem oculis videt, nec dubitat, illam esse, quam putauit: cum assensu nempe certo & firmo, esse ista veritatem diuinam, quae cognoscit: nec hoc tantum, sed amplius significat, de tali se loqui cognitione & uisione, qua quis constanter *inhaeret ueritati, ita ut in aeternum non moueatur,* cuius constantiae & perseverantiae fundamentum internum solum & unicum est Fides saluifica & iustifica, qua quis firmiter credit, DEVM sui misereri per & propter Christum

stum, sibi que remittere peccata vitamque aeternam largiri, quem proinde non potest non sincera charitate amplecti, quæ in obedientiam & charitatem proximi se diffundit. Loquitur itaque de cognitione cum vera fide in Christo coniuncta, in fide & charitate radicata & firmata, quam cognitionem postea *intelligentiam* vocat: *Fides*, inquit, (capita nempe illa credendorum & agendorum) *in Ecclesia breuissime traditur, in qua commendantur aeterna, quae intelligi a carnalibus non possunt*, id est: spiritualiter iudicari ad assensum firmum immotum, viuum fiducialem, hoc enim modo intelliguntur spiritualia recte. Rursus ait: *priusquam mens nostra purgetur, debemus credere, quod intelligere nondum valemus*. En! *Fidem* prius ponit, deinde *mentis purgationem*, tum *intelligentiam*, quod ita interpretor conuenienter ipsius Autoris contextui: primo regulæ & præcepta illa fidei & pietatis, de quibus loquitur, fide historica & generali, vt loquuntur Theologi, adprehendenda sunt: Tum mens purganda a labe falsarum hypothesium & imaginationum ac carnalium cogitationum: quando enim Deo credendum est, caro cum suis concupiscentiis contradicit, ab his purganda est mens, vt ita Fides illa ad intelligentiam id est solidam illam cumque specia-

li fide coniunctam viamque cognitionem prouehatur, quae demum fundamentum & radicem constantiae in se habet, quod omne gratiae DEI opus est.

VI.

Neque vero *Augustinus* tantum illo modo de cognitione DEI rerumque diuinarum locutus est, vt impietatem vitamque peruersam ab illa penitus & omni modo excluderet, sed omnis retro antiquitas *γνώσεως* siue *cognitionis* DEI, veritatis, & rerum *diuinarum* vocabulo fidem & pietatem frequenter inclusit, simpliciter interdum loquens, compositum tamen &, vt ita loquar, *modificatum* innuens. *Clemens Alexandrinus* *Gnosticum* suum in stromatibus maxime *ναρὰ πρῶτον* descripsit, *Latantius* vocat *PIAM*, *veram diuinamque sapientiam*, *Diu. Instit.* lib. 1. cap. 1. imo quo magis ad Apostolica tempora quis reflectat, eo clarius se prodit mos loquendi de notitia s. cognitione DEI & rerum diuinarum, vt notitia *generosa* (puta spiritali) *reali, viuida, pia, sancta, solida, practica*, cum *affectu pio*. Et si vsum siue consuetudinem istam ad vltimas origines reuoces, patebit: *DEVM* ipsum de sua nouitia & cognitione quae infinite perfecta, vt cum pio & sancto affectu coniuncta locutum esse. Sic II. ad exemplum *Tim.* II, 19.

II, 19. ἔγνω κύριον τὰς ὄντας αὐτῶν. *Deus nouit suos,*
 nouit etiam alios, sed suos cum affectu singulari
 amoris paterni. Et *Matth. VII, 23.* ἰδέτε οὗτοι ἔγνωσαν ὑμῖν
 nunquam noui vos, scilicet hypocritas, de quibus
 sermo est. Nouit utique, sed non cum affectu,
 quo suos. Diuino igitur sensu, & stylo loquun-
 tur, qui *Theologiam*, id est solidam & habitualem
 de DEO rebusque diuinis, *notitiam affectiuam*
 vocant, eamque cum pura conscientia, fide ac
 pietate coniunctam, & talis non est in irregnito.
 Conf. *Chemnitius* supra memoratus, *Dannhae-*
rus in *Hodosoph.* *Musaeus* in *Introd.* passim & in
 aliis scriptis: quorum iste in *pura conscientia*, hic
 in *solis renatis* solidam, habitualem & viuam super-
 naturalem cognitionem Veritatis diuinae id est
Theologiam locum habere docet.

VII.

Non tamen *secundo*, vel *Scripturam*, vel *Patres*, vel
 etiam recentiores *Theologos omnem DEI* rerumque
 diuinarum & ad salutem pertinentium *notitiam ir-*
regentis denegare putarim. Nec defectus pii affe-
 ctus, & verae & saluificae fidei excludit omnem
 notitiam siue cognitionem, sed tantum talem speci-
 ficam, qualem haecenus descripsi. Nam ipse *Chri-*
stus cognitionem voluntatis Domini a pio affectu
 & obedientia distinguit *Luc. XII, 47.* vbi de seruo,

qui cognoscit voluntatem, & tamen non fecit. En!
 non denegat cognitionem voluntatis DEI refracta-
 rio seruo, sed grauiorem culpam inde contrahere
 ait. Habent non renati aequè verbum DEI ac renati,
 legunt, audiunt illud, sensumque percipiunt, ita vt
 propterea nihil praetexere possint increduli Iudaei
 ad se excusandos, quando Christus ipsis de diuinis
 locutus est *Iob. XV, 22*. Imo nonnulli in cognitione
 eo prouehuntur, vt parum absint a salutari adpli-
 catione, praxi fidei, & salutis adprehensione, licet
 actu non regenerentur; compunguntur, concipi-
 unt scintillas luminis & sanctorum motuum, ne-
 que tamen eo ipso sunt regeneriti, quippe adhuc fi-
 de ipsa saluifica destituti, conf. *Acta Apostolorum*.
 Sic & Paulus ait de incredulis Iudaeis: *γινώσκεις τὸ θε-
 λημα* cognoscis voluntatem, DEI scilicet. Nec ob-
 stat: quod *coeci* laepius vocantur in Scriptura Iu-
 daei, non enim Scripturae Scriptura opponenda
 est, sed conciliatio instituenda: coecitas est, quod
 IESVM Messiam agnoscere volebant, non quod
 nihil rerum diuinarum cognouerint, *Matth. XIII, 11*.
 dicit Christus: *Apostolis datum esse mysteria regni
 coelorum nosse*, non vt aliis, *turbae* nempe illi circum-
 stanti, sed rationem addit: *quisquis non habet*, ne-
 gligendo nempe auxilia gratiae per verbum, *ei et-
 iam id, quod habet, adimetur*, dum enim nihil pro-
 fi-

ficat, primamque gratiam negligit, non proficien-
do deficit, & si quid bonorum motuum & cogita-
tionum adfuit, suppressit. His igitur non datum
est nosse mysteria regni coelorum, notitia nempe
adplicata, notitia verae & saluificae fidei.

VIII.

Sequitur vero *Tertio*: nec *veram* rerum diui-
narum & ad salutem pertinentium notitiam irregn-
nito denegari posse. Nam si Scripturam legere,
verbum DEI audire, sensum inde percipere, imo &
assensum aliquem praebere potest, vt tamen fidem
specialem, id est iustificam, & saluificam nondum
concipiat, veram certe, proprie loquendo, etiam
irregennitus in diuinis habebit notitiam, quid enim
veritati cognitionis deest, si sensum congruum Scri-
pturae de rebus diuinis concipiat, nouit? Tractat
hanc rem pluribus locis B. *Musaeus*, cuius loca
quaedam huc enotanda, quia video, subinde in di-
uersas partes allegari Scripta Ipsius: vnde studio-
sa Iuuentus in illorum lectione confundi potest.
Totus certe nexus Doctrinae, quantum huc spe-
ctat, in hoc consistit: *Notitiam* rerum diuinarum,
speciatim *credendorum*, etiam in non renatis verissi-
mam esse, sic enim scribit in Tr. de Conuers. ed.
Hal. Disp. IV. §. 31. & 32. *Notitia VERA* aquae rei co-
gnitae conformis est - - *IN NON RENATOS*
CA

CADIT - sicut notitia illa, quam conceperant Iudaei ex verbis Seruatoris DEVM Patrem suum dicentis Iob. V, 18. quod sc. Christus sit verus DEI filius & DEO aequalis, VERISSIMA ET CERTISSIMA erat. Heic in impiis & refractariis Iudaeis notitiam summi mysterii vocat notitiam verissimam & certissimam. Est enim communis & naturalis ille sensus ac primarius, vt cognitio si notitia vera dicatur, quae conueniens est cum re ipsa, quae cognosci dicitur, licet ipsi notitiae multum desit ratione *modi cognoscendi*, *finis* & *effectus* a DEO intenti, quo respectu, si quis negat, illam cognitionem esse veram, reflectendo praesertim ad eminentem illum cognitionis viuae in primo membro supra explicatae significatum; neque disciplinae Musaeanae in hoc puncto nec aliorum Theologorum *quoad rem* aduersabitur, etsi in modo loquendi differat, vbi quaestio ad *anglicanorum* loquendi & prudentiam in sermone circa sacra recurret.

IX.

II. Hinc porro ait in *Introduct.* p. 505. *Spiritus S. vim illuminatricem sensui e S. S. percepto semper etiam in intellectu hypocritae & impii actu primo coniunctam esse.* Si verus sensus adeoque & perceptio veri sensus seu notitia vera non esset, in hypocrita & impio; non coniuncta esset illi vis il-

lu-

luminatrix divina quae soli & vero verbo DEI
 unita est. III. In non renato dantur motus pii &
 sancti irresistibiles vel inevitabiles. Sic enim Tr.
 Hal. de Conuersione Disp. V. §. 48. *distinguendum*
inter primos voluntatis motus pios, qui non sunt de-
liberati, & inter motus subsequentes, quos excitat
Spiritus S. in homine post inspiratam cogitationem
sanctam & pium desiderium, qui deliberati sunt quod
primos attinet motus pios, illi dici possunt irresistibi-
les, quatenus nostram deliberationem anteuertunt,
ita ut in nostra potestate non sit impedire ne orian-
tur, quanquam postquam exorti sunt, resisti iis, &
ne radices agant, impediri vel plane suffocari pos-
sunt. Nimirum quemadmodum DEVS impios
 subinde per conscientiae stimulos naturales prouo-
 cat ad iudicium, eosque inopinato excitat e somno,
 ita per verbum suum motus inspirat sanctos in me-
 dio saepe impietatis cursu: non enim immediate
 (loquor de eo, quod fit ordinario modo) inspirat,
 vnde necesse est, notitiam veram, sensu quo dixi-
 mus antecedere: quia non per mendacia DEVS,
 essentia verax, illuminat.

IV. Iuxta eundem prima *cogitatio sancta &*
subsequentes actus cognoscendi per verbum DEI
excitati sunt actus illuminationis supernaturalis,
daturque illuminatio inchoatiue accepta, vbi ad fi-

III

C

du-

duciam usque salutarem nondum quis illuminatus est. Sic in *Introd. pag. 508. supernaturalis intellectus illuminatio ab actibus cognoscendi imperfectioribus facit INITIVM* & deinde ad perfectiores progreditur. Et *pag. 509. cogitatio sancta, qua ILLUMINATIONIS INITIVM fit, non in omnibus una & eadem est, sed prout intellectus huius in hanc, illius in illam doctrinae partem ejusque meditationem incidit, ita Spiritus S. in hoc de hac, in illo de illa, & rursus in alio de alia doctrinae parte piam sanctamque cogitationem excitare solet per ipsas a verbo divino lecto &c.* Sic ergo in variis scripturae Doctrinis illuminatio fieri potest, ut tamen quis nondum regeneratus sit. *Regeneratio enim, ut ait in Tr. de Conuers. Hal. disp. V. §. II. terminatur ad fidem specialem, qua credimus, nos in Christo mediatore & propter eum habere DEVM nobis propitium & remissionem peccatorum. Et §. anteced. II. Posito assensu generali (verbo nempe DEI, sine fiducia in Christo dato) homo nondum concipitur renatus & spiritualiter viuens. Et tamen ante hanc fidem specialem antecedunt Actus gratiae illuminatricis, & sic datur illuminatio nempe inchoata, ante Regenerationem seu antequam fides specialis & fiducia in Christum adsit.*

Nihilominus Disp. II. §. 29. & 30. *VERA illuminationis mentis seu vera lux spiritualis, a qua quis ILLUMINATUS PROPRIE dicitur, consistit in cognitione gratiae ac misericordiae divinae & gratuita remissionis peccatorum propter Christum cum certo & immoto assensu coniuncta & §. 60. Assensus ille, qui est sine fiducia in Christum & sine charitate erga Deum & proximum, non est VERA ILLALUX, in qua PROPRIE quis dici potest illuminatus. Quae videntur sibi prorsus aduersa esse: nam hoc loco ait: Veram illuminationem mentis s. veram lucem, a qua quis illuminatus proprie dici potest, consistere in fide illa speciali, qua quis Christum cum suo merito apprehendit. Altero primam cogitationem ad illuminationem proprie sic dictam, id est, supernaturalem refert, quae tamen prima cogitatio cum subsequentibus non statim includit fidem illam specialem, quae dicitur iustifica. Sic & de assensu generali & historico, id est, quo quis verbo DEI assentitur referenti veritates de Christo, sed non eas sibi appropriat, & DEVM propter Christum propitium esse credit, quae fides specialis dicitur, ait: Spiritum S. illum generalem assensum saepe operari supernaturaliter per verbum. Tr. cit. de Con-*

uers. disp. V. §. 10. neque tamen illo posito, renatum
 & spiritualiter uiuentem esse, l. c. Adde: quod l. c.
 disp. IV. §. 31. ad 35. scribit: notitiam, qua quis sine
 haesitatione agnoscit seu credit, sensum qui e verbis
 auditis vel lectis concipitur, esse sensum verum ver-
 borum, esse a Spiritu S. supernaturali operatione
 cum verbo & per verbum. Loquitur autem de
 tali certitudine notitiae circa sensum, *qualis in iis,*
qui vere sunt illuminati, & quam certus assensus est
 in vere illuminato. Iam in Introd. p. 513. *Spiritus*
S. virtuti ILLUMINATRICI VEL UT
LUMINI SVBSTANTIALI ET FON-
TI OMNIS LVCIS SPIRITVALIS ad-
 scribit, quotquot actus diuini per verbum ultra
 ipsius verbi vim per supernaturalem concursum in
 intellectu se exerunt. Itaque iuxta *Musaem* ex
 gratia supernaturali illuminante est, i. notitia cer-
 ta & sine haesitatione, hunc vel illum sensum Scri-
 pturae esse verum sensum. ii. Assensus certus &
 firmus, hanc vel illam Scripturae doctrinam esse
 verbum DEL, adeoque veram, qui actus sane per
 se Regenerationem & fidem specialem antecedunt.

XI.

Quid ergo dicendum, num Autor sibi ipsi
 contradicit, aut mentem mutauit, dum vno loco
 Illuminationi supernaturali tribuit, quod in aliis
 vi-

videtur illi denegare? Non putarim, nam beatus Vir, vt quilibet videt, dupliciter de Illuminatione & luce spirituali loquitur, 1. vt luce & notitia *actuali* ab illuminatione proprie dicta, id est supernaturali accensa adeoque in ordine ad causam efficientem supernaturaliter agentem. 2. Vt luce & notitia supernaturali habituali, in cuius virtute actus cognoscendi ab ipso homine eliciuntur, ex vna parte loquitur de illuminatione terminante se ad lucem & notitiam habitualem, firmam, inhaerentem, constantem, dicitque, hac illuminatione esse illuminatos, qui vera fide Christum adprehenderunt, nam per hanc radicatur & firmatur notitia non modo, sed & homo mortuus spiritualiter viuus fit ad eliciendos actus notitiae DEI & rerum diuinarum. Vocat autem hanc illuminationem proprie sic dictam & veram, vt supra, non quod illa, quae immediate terminum hunc gratiae habitualis per fidem saluificam non habet, non sit illuminatio vera & proprie sic dicta, quod in *Introd.* contra Pelagianos demonstrauerat: sed in *sensu speciali*, prout illuminatio accipitur *passiue* & in ordine ad subiectum illuminatum; vbi sane non is *proprie* & *subiectiue* lux est in Domino, in quo vnus & alter actus illuminationis diuinae ad notitiam aliquam supernaturalem efficax fuit, sed

in quo lux supernaturalis ita accensa est, vt ipse vere lux quaedam sit in Domino, id est, fidem saluificam habeat, cuius vi & virtute actus cognoscendi eliciat, conf. §. 65, l. c. & anteced. item Tr. de *Conuers.* p. 295. Fundamentum huius significatus suppeditat Ioannes I. II. 9. 10. 11. *qui dicit se in luce esse, & fratrem suum odit, in tenebris est adhuc, qui diligit fratrem suum, in lumine manet - qui autem odit fratrem, in tenebris est &c.* & Eph. V, 8. *eratis quondam tenebrae nunc autem lux in Domino.* In his locis sermo est de luce Fidei saluificae per charitatem operosae & illuminatione ad hanc lucem pertinente. Ab huius lucis & illuminationis ad eam terminatae defectu ad omnem etiam exiguam tenuemque lucem & illuminationem eo tendentem negandam qui procedit, is neque Musaei, neque aliorum Theologorum, & quod praecipuum est, Spiritus S. sententiam assequitur, vt ex haecenus dictis patet. Itaque & vera notitia rerum diuinarum, & a gratia illuminante supernaturali proueniens non renato tribuitur a Theologo nostro, licet non habitualis, viuua, fiducialis.

XII.

Dicas: At in Introd. p. 500. legitur: *eum qui non est supernaturaliter illuminatus, haud quicquam de*

de rebus spiritualibus RECTE scire (recht oder
 rechtschaffen wissen). E. notitia in non renatis non
 est vera, nam si nihil recte sciunt, quomodo eo-
 rum notitia erit vera? Resp. Consequentiam non
 admittit Auctor, qui iam supra verissimam notiti-
 am in non renatis concessit: nec illuminatio idem
 est ac regeneratio, vt supra vidimus: praeterea a-
 liud est recte scire, aliud veram notitiam habere:
 posterius respicit conuenientiam ideae meae men-
 tis cum sententia scripta, prius vero debitum co-
 gnoscendi modum, & applicationem.

Progredior ad id quod B. Auctor per pec-
 catum dominans fidem saluificam, & cum illa gra-
 tiam regenerationis excuti docet, ita vt nec habi-
 tus supernaturalis Theologiae maneat, cum actus
 cognoscendi non amplius ex interno vitali princi-
 pio fluant fide nempe saluifica, quae excussa est,
 disp. V. de Conuers. §. 26. *Fides salutaris, qua ap-
 prehenditur meritum Christi, coniuncta cum fiducia,
 tunc amittitur, cum praua concupiscentia domini-
 um nascitur. Notitia autem & assensus generalis,
 quae remanere solent, non merentur nomen Fidei
 saluificae, Conf. Introd. p. 198. neque enim excus-
 so Spiritu per peccata & Spiritus S. concursu super-
 naturali cum speciebus impressis cessante, quae hinc
 in esse suo dependet habitudo supernaturalis assenti-
 endi*

endi superesse & durare potest. Deinde disquirit, quomodo per peccata Spiritus S. excutiat. Idem tamen de assensu generali ait disp. V. de Converterf. §. 9. & 10. *Spiritum S. eum saepe operari supernaturaliter inque renascendo necessarium esse etsi proprius regenerationis terminus dici non possit.* Sensus est: eum, qui non est regenitus, habere tamen posse assensum generalem, quem Spiritus S. supernaturaliter operetur, licet etiam naturali modo produci queat: illum autem assensum solum non esse saluificum, nisi specialis fides cum fiducia in meritum Christi accedat: in quo ex communi omnium consensu loquitur & scribit,

§. XIII.

Hoc ergo non obstante, quod Habitum Theologiae supernaturalem non renato & impio denegat, tamen non negat irregenitum s. non renatum illuminari supernaturaliter ad assensum generalem, etsi internas vires supernaturaliter assentiendi veritati non admittat. Habitudoinem docendi & promptitudinem cum fructu & effectu spiritali etiam impio concedit. Sic enim in Introd. pag. 197. *Homo renatus, cui Theologiae proprie & uniuersae habitus inest, post patrata scelera quaeque (adeoque excussum habitum ea parte, qua supernaturalis est, ut antecedd. pagg. ostende-*

derat,) tam promptus & expeditus manet, NB. ad explicandam scripturam & conclusiones ex ea deducendas, quam promptus & expeditus antea in statu gratiae fuit. Et in Tractatu de Ecclesia §. 42. qui in Ecclesia constituuntur ut organa operatiua, illi per DONA MINISTRANTIA idonei redduntur ad suam functionem recte obeundam: Haec dona ministrantia usu & exercitatione SPIRITVS S. GRATIA ASSISTENTE parantur. Iam subiungit porro de operatiuis his Instrumentis: ea non necessario esse vera membra Christi per fidem, corporis Christi seu Ecclesiae, per HYPOCRITAS ETIAM, QVALES SCRIBAE ET PHARISAEI, SPIRITVM S. AD AVDITORVM SALVTEM EFFICACEM ESSE, quod ibi grauisimis argumentis demonstrat, aduersus Pontificios & Donatistas pro orthodoxa doctrina etiam in Augustana confessione hac de re expressa.

XIV.

Summa igitur Doctrinae Theologi, in quantum huc spectat, eo redit: Non renatos habere^o veram rerum diuinarum notitiam, sensumque^o verbi diuini percipere posse, licet non cum firmo^o & immoto assensu e vita fidei elicito: hunc vel^o illum sensum esse verum sensum, & diuinam ve^o ritatem in se continere. Sensui illi tamen verbi^o

D

di^o

„ diuini semper coniunctam esse vim illuminatri-
 „ cem supernaturalem actu primo, etiam in intel-
 „ lectu hypocritae & impii illamque actu secun-
 „ do exferere se per verbum DEI sensumque eius
 „ perceptum, primum inspirando sanctam cogita-
 „ tionem, ex parte hominis, cum qua pium desi-
 „ derium coniunctum sit, si primae huic scintillae
 „ & initio homo non malitiose resistat DEVM
 „ pergere gratioso suo & supernaturali influxu,
 „ hominemque magis magisque disponere pera-
 „ ctus cognoscendi supernaturales donec ita habi-
 „ tus supernaturalis, *vires spirituales credendi, seu*
 „ *fiducia in Christum saluifica*, (quae sunt ipsius
 „ verba) exoriatur. Has vires, habitum superna-
 „ turalem, siue fidem in Christum excuti per do-
 „ minium carnis, ita vt vires spirituales & prom-
 „ ptitudo eliciendi actum supernaturalem desinant,
 „ hinc nec Theologiae habitum proprie & vniu-
 „ ce sic dictum, quippe supernaturalem, amplius
 „ adesse, si ante adfuerit, manere tamen in impio
 „ & hypocrita habitum doctrinae salutaris, ita,
 „ vt cum fructu & benedictione DEI aedificare pos-
 „ sit in Ecclesia. Haec principia suppeditauit in Tra-
 „ ctatu *de Conuersione & Regen.* in *Introd.* & in *Tr.*
 „ *de Ecclesia* ac peculiaribus dissertationibus. Ex
 „ quibus patet: neque veram rerum diuinarum no-
 titiam

titiam denegari non renato, neque spirituales omnem quae ex illuminatione supernaturali Spiritus S. est, sed tantum habituales, ut loquitur, & efficacem ad producendos ex internis viribus spiritualibus actus cognoscendi spirituales & supernaturales: qui de caetero in explicando argumento de illuminatione & regeneratione adeo moderate procedit, ut licet in modo explicandi praesertim quoad *vires passivas* ab aliis dissentiat, tamen simul fateatur, doctrinam hanc *obscuram & explicatu difficilem esse, in Introd. pag. 532. & rursus pag. 508.*

XV.

Sed ad scopum nunc reuertar, & quod de notitia vera in non renatis assero, e scriptura paucis illustrabo. Etsi enim illa, ut supra ostendi, vna voce notitiam & pium affectum comprehendat, & subinde de ea loquatur absolute, non tamen affectum pium fidei ad cognitionis qua talis naturam refert, neque veritatem denegat notitiae in irrenato & impio, quin potius notitiam veram a pio affectu & obsequio manifesto distinguit ut ex Luc. XII, 47. Ioh. XV, 22, supra ostensum est. Sane Christus notitiam, quam increduli Iudaei ex ipsius concionibus & colloquiis hausere, licet absque fide & pio affectu, non tamen falsam vocavit, aut ta-

lem supposuit, sed fidem & obedientiam deesse queritur. Sic *Iob. X, 22.* cognouerant: Christum per sermones suos se profiteri DEVM: non arguit Saluator, falsam eos habere notitiam, sed ex supposito, quod habeant veram notitiam, concludit: credere eos debere, vel: ita cognoscere vt fidem habeant dictis & operibus, nec dubitent amplius, se Messiam esse. *vers. 38.* Alibi Paulus *veritatem in iniustitia detineri* ait. *Rom. I, 18.* non inquit, falsam esse notitiam, quae non iustitia in praxin deducitur, sed vocat veritatis detentionem in iniustitia. Sane consequentia absurda metuenda sunt, vt ostendisti, si notitia vera vel non vera simpliciter aestimanda sit in ordine ad quemuis defectum notitiae, quoad modum, rationem, & effectum & non quoad convenientiam potius cum obiecto cognoscendo. Attamen haud inusitatum est, vt scriptores, etiam homiletici & practici ita loquantur: non esse veram notitiam, quae non ex principio cognoscendi, diuina Reuelatione, qua tali, hausta, & cum praxi fidei & pietatis coniuncta est: qui vero dum non agunt de veritate conuenientiae, cum obiecto materiali, id est doctrina in S. S. proposita, sed de ratione *sub qua cognoscere deberent & obiecto formali*, vt tali, id est de verbo DEI, prout concursus Spiritus S. supernaturalis cum illo & per illud operatur, & in-

finu-

sinuat loquentem DEVM, vt ita doctrina accipia-
tur tanquam verbum DEI, sub illo operandi mo-
do, non alio: item de fine & effectu, modo loquen-
di, vt supra indicatum est; patet, prioribus haec-
tenus non aduersari, & in sua sententia tolerari posse,
nisi quod de modo loquendi disputari possit, qui in
se, iuxta intentionem loquentis acceptus, nihil peri-
culi habet, cum constet, eos, qui ita loquuntur,
fundamentum veritatis retinere, leque perspicue ex-
plicent alibi.

XVI.

E veteribus *Hieronymus* ad Titum cap. I. quae-
stionem in terminis proponit: *utrum sit aliqua veri-
tas, quae non in pietate est?* neque loquitur de veri-
tate in se tantum, sed sub ratione cognitionis, siue
prout cognoscitur: vt patet ex Responzione: *Est
plane veritas, quae non habet pietatem, si quis gram-
maticam nouerit &c. habet in sua scientia veritatem*
(id est veram cognitionem) *sed non est scientia illa
pietatis, scientia pietatis est nosse legem, credere E-
uangelio absque pietate, notitia veritatis delectat ad
praesens, sed aeternitatem non habet praemium.* A-
it: esse veritatem eiusque notitiam, siue scientiam
veritatis quae non habet pietatem. Addit: qui no-
rit legem & credat Euangelio, eum habere scienti-
am pietatis, id est eorum quae circa pietatem ver-

D 3

santur,

fantur, quaeque scientia cum pietate coniuncta sit ex fide in Christum procedente. Veritatem eiusque cognitionem, id est cognitionem veram sine pietate delectare ad praesentem vitam, sed carere praemio vitae aeternae. Possent eiusmodi sententiae complures conferri, sed in quem finem? cum in liquido positum sit, & nemo negare facile queat, usitatum esse Scripturae Sacrae, & Antiquitati ecclesiasticae, & Theologis passim pro ratione instituti: ut de vera notitia in sacris loquantur primo in ordine ad doctrinas seu veritates, seu *obiectum materiale* Theologiae, veramque vocent notitiam, prout sententia nostra doctrinam aliquam Scripturae S. repraesentat, & illi conformis est. *Deinde* in ordine ad principium cognoscendi, siue *obiectum formale*, quando cognoscendi actus e iusto suo principio hauriuntur, verbo nempe DEI siue Reuelatione in Scriptura; uti doctrinae ad salutem ordinatae non ex ratione, siue historica relatione parentum & praeceptorum tanquam principio, sed ex verbo DEI cognoscendae sunt, nisi quod illa adminicula & instrumenta esse possunt, a quibus si non ad auctoritatem reuelantis DEI ascendatur, non est certo modo vera notitia, quippe in principio vero deficit, & in tantum aliquid peregrini & falsi admixtum est notitiae.

Vnde *tertio* cognitio vera considerari potest in ordine ad *Rationem sub qua* principium cognoscendi Theologiae siue obiectum formale apprehenditur cum suis veritatibus, quae in eo continentur. Manifestum enim est, agnosci posse quodammodo Scripturam S. ceu verbum DEI & adeo doctrinas ceu diuinas sub respectu conuenientiae cum ratione, deinde vero sub ratione auctoritatis diuinae s. dicentis & testantis DEI per verbum. Prior cognitio est confusa & naturalis ratione modi cognoscendi, vt quilibet videt, constituitque sub hoc respectu *fidem humanam*, altera vero est distincta & *formaliter* & in substantia sua supernaturalis, ac constituit *fidem diuinam* propriissime talem, id est non tantum ratione principii cognoscendi theologici, verbi diuini, sed & ratione eiusdem, *quatales*, siue quatenus DEVS per illud se dicentem insinuat & ita supernaturaliter illuminat. Vbi vero simul *aequiuocatio* eruenda. Nam quando sermo est de verbo DEI *quatali*, dupliciter id intelligi potest, primo, vt restrictio tendat ad verbum DEI, prout verbum est, sententiam diuinam de rebus diuinis & sacris exprimens: deinde prout potentia DEI adeoque concursus DEI, supernaturalis ei coniunctus est, de restrictione vltimo modo, non priore tantum loquor.

Quarto cognitio vera considerari potest in ordine ad Fidem & pietatem, vt vera dicatur, quae non modo sententiam DEI de rebus diuinis & sacris tenet, & ex verbo DEI, sub ratione apprehendendi supernaturali, sed praeterea fidem saluificam habet coniunctam indeque fluentem pietatem, vt supra cognitionem accipi ostensum fuit. Iam oppido clarum est, hanc postremam in irrogenitis non esse, esse tamen veram in ipsis veritate primo modo accepta, itemque altero, sed nec tertius ipsis omnino denegari potest modus, quo res diuinae & sacrae cognoscuntur sub ratione supernaturaliter testantis & loquentis DEI per verbum vel sub mera ratione auctoritatis diuinae: nam cum Spiritus S. ad introducendam fidem iilam specialem, quae in apprehensione meriti Christi consistit, & regnitum facit, regulariter successue & gradatim procedat communi consensu Theologorum; per rei naturam aliter fieri nequit, quam vt prius *fidem diuinam* generalem siue assensum verbo diuino, qua tali operetur, adeoque in nondum renato notitia vera detur in ordine ad *obiectum formale* sub ratione supernaturali dicentis s. loquentis DEI, sub qua cognoscit veritatem, etsi illa non procedat ex vita fidei saluificae quae nondum adest.

est. Si quis dicat: hoc quidem verum esse de non-
 dum renato, sed eo qui non resistit, impium vero
 resistere Spiritui S. in quo proinde supernaturalis il-
 la cognitio oriri nequeat; facile respondetur: *im-*
pius enim dicitur dupliciter, *primo* in oppositione
 ad pietatem seu fructum fidei saluificae; *deinde* ge-
 neralius pro quouis qui antecedentibus gradibus
 gratiae diuinae malitiose resistit: concedo, hunc
 non posse isto modo veram cognitionem habere,
 sed tantum retinere notitiam fidei humanae, nego
 autem, eum qui gratiae renouanti ad pietatem ceu
 fructum fidei, repugnat, non posse notitiam ve-
 ram isthoc sensu habere: nam dum gratiae huic re-
 nouanti resistit, non tamen propterea omni gradui,
 siue speciei gratiae antecedentis oblectatur, in quo
 proinde effectus illius gratiae quae ad notitiam re-
 rum diuinarum supernaturalium tendit, generari
 potest: vt pridem in disert. de Recessu DEI ab im-
 piis, docemur.

XIX.

Neque sequitur: Impius excusit Spiritum S. cum
 gratia sua inhabitante, adeoque vita fidei se priua-
 uit viribusque vitalibus spiritualibus: ergo, quic-
 quid in ipso motus vel actus est circa res diuinas,
 est ex mera natura & homine sibi prorsus relicto,
 quod neque *Musaeus* neque vllus alius orthodoxus

E

The-

Theologus vnquam cogitauit. Superest enim nihilominus gratia praefentissima Spiritus S. per doctrinam salutarem pulsans, excitans, vocans, reuocans, conuertens quae ipsum subinde aliquouaque, subinde vero in pristinum statum plane reducit, vbi quanquam nihil homo possit per gratiam istam inhabitantem, vtpote quam excussit, tamen per gratiam illam operosam, actiuam, de qua modo dixi, notitiam supernaturalem, fidem diuinam generalem concipere potest, luctari aduersus carnem, conteri corde, qui tamen adhuc stylo Scripturae nondum *pius* est & dicitur, quia nondum reconciliatus est vera fide cum DEO, per quam *DEVS iustificat impium*. Rom. III, 5. Non potest itaque irrogenito & impio ac nondum credenti s. fidem habenti vera & supernaturalis, spiritualis ex illuminatione speciali, seu adcurate sic dicta proueniens notitia denegari.

§. XX.

Datur proinde in irrogenito & impio *spiritualis, supernaturalis* & *ex illuminatione supernaturali proueniens* notitia rerum sacrarum, vti nunc porro ostendetur. Voco *spiritualem* a Spiritu S. quippe per verbum DEI communicatam: *supernaturalem*, quae naturam supergreditur, neque ex creatione duci potest, sed ex gratia DEI per Christum par-
ta

ta deriuari debet: quod vero per Reuelationem
 supernaturalem siue verbum DEI impertitur ho-
 minibus ex gratia DEI per meritum Christi par-
 ta, quomodo non spirituale, non supernaturale e-
 rit? num natura principium & origo est notitiae
 rerum sacrarum & ad salutem pertinentium, non
 gratia non Spiritus S.? Equidem *Pelagiani* olim
 naturam cum gratia confundebant, gratiamque
 vocabant, *qua creati sumus, ut non nihil essemus,*
nec ita essemus aliquid, ut cadauer, quod non vi-
uit, & arbor quae non sentit, aut pecus quod non
intelligit, sed homines, qui & essemus & uiueremus
& sentiremus & intelligeremus, de hoc tanto bene-
ficio, inquit Augustinus, gratias agere debemus
DEO, vnde merito & ista gratia dici potest, quia
non praetendentium aliquorum operum meritis, sed
gratuita DEI bonitate donata: sed alia tamen est
gratia, (ita pergit) qua praedestinamur, vocamur,
iustificamur, glorificamur, ut dicere possimus, si DE-
VS pro Nobis, quis contra Nos? De hac gratia qua-
sio vertebatur, quando ab his quos Pelagius gra-
uiter offendeat, atque turbabat, dicebatur ei, quod
suis disputationibus eam oppugnaret, quibus affere-
ret, non solum ad facienda verum etiam ad perfici-
enda mandata DEI per liberum arbitrium sibi
humanam naturam sufficere. Vid. Augustinus in

Epistola 95. Innocentio Papae perscripta. Hoc igitur sensu a veteribus Pelagio opposito cum Theologis nostris assero: notitiam rerum sacrarum & ad salutem spectantium non pertinere ad naturam, neque ad *gratiam creatricem*, sed ad articulum secundum & tertium Symboli Apostolici de Christo & Spiritu S. gratiamque supernaturalem, & spiritualem, in oppositione ad illam, quae ex natura & creatione est, & ad vitium notitiae ex corruptione adhaerens.

XXI.

Possem in hoc significato subsistere, si ad controuersiam tantum hactenus agitatum respicerem: nam certissimum est: Theologos huc respexisse, qui aliis contradixere, asserentibus irrogenitorum cognitionem rerum diuinarum & sacrarum esse *naturalem, carnalem*, & quod addiderunt, *falsam, diabolicam*, &c. Arripere enim talia qui ab hostibus publici ministerii & fanaticis veluti fascinati, & quasi paroxismo correpti ad *separatismum* declinauerunt, ex ea etiam ratione, si inquirentibus respondendum fuerit, quod coeci sint Doctores in Lutherana Ecclesia, quippe impii, falsa docentes, diabolicam notitiam habentes, se bona conscientia non amplius eos audire posse, hinc varia instituire conuenticula, ex solo imaginariae suae
 pic-

pietatis capite aedificationem captaturi. Sic pu-
 blice inter prandium e suggestu alumnus Würt-
 tenbergicus in alumneo Tubingensi Academico,
 me Superintendente seniore ibidem praesente, &
 Ephoro Dn. D. Klemmio aduentante, exclama-
 bat: müßet ihr nicht alle / optimi mei commili-
 tones, bekennen / daß ihr bisher von euren Leh-
 rern als blinden Leitern seyd geführt worden?
 qui postea mandato Serenissimi rigorosiori a No-
 bis subiectus examini, cum statutis ad pietatem
 & Christianum ordinem pertinentibus obsequium
 praestare nollet, custodiae publicae ad carnis per-
 uersae coërcitionem euitandasque turbas traditus
 est, emendatus deinceps, vt percepi, & ad meli-
 ora reuocatus, quod si ita est, DEO sit laus & glo-
 ria! ne dicam de aliis exemplis tum ibi, tum alibi
 ingruentibus, quae in vulgus nota sunt, quid quae-
 so pii Theologi sub his turbis & incendio quasi
 publico aduersus vel errantes, & hypotheses, quas
 percepere, male applicantes, vel turbatores pro
 suo officio rectius agere poterant, quam vt prae-
 cipue euellerent perditissimum errorem, quem
 illi innocuae veritati immiscebant, quasi cognitio
 veritatis & vera doctrina in irrogenito & impio
 esset naturae & quidem corruptae opus, carnis &
 diaboli fructus adeoque perniciofa? hinc ex ad-

uerso Tecum Vir summe Reuerende docuere sol-
 licite, cognitionem sensus S. Sacrae & doctrina-
 rum salutarium nequaquam in irrogenito & im-
 pio esse opus carnis, s. naturae corruptae, fallam
 & diabolicam eo nomine, nec etiam ad naturam,
 vt a creatione dependet, spectare, sed esse *effectum*
gratiae diuinae per Christum partae a Spiritu S. per
verbum applicatae & ex intentione diuina saluta-
ris. Distinguendum esse vitium a re ipsa. Quae no-
 titia non habet originem ex carnali peccaminoso
 affectu, neque ex creatione, sed ex gratia DEI
 per Christi meritum parta, & a Spiritu S. Verbi
 diuini sensui inseparabiliter coniuncto orta in fi-
 nem salutis, ea non est naturalis, neque quoad
 naturam integram a corruptione, neque quoad
 corruptam: multo minus falsa, diabolica, perni-
 ciosa, sed supernaturalis, spiritualis & salutaris.
 Nam quod etiam illud Iacobi *cap. III, 12, seqq.* in
 subsidium causae arreptum est, vbi scientia rerum
 diuinarum cum aemulatione amara & contenti-
 one coniuncta dicatur *terrena animalis*, *δαίμωνιάδης*,
 vnde in impio vera & diuina spiritualis esse ne-
 queat, id tantum in speciem & ex errore est, quis
 enim non videt, Apostolum loqui de vitio scientiae
 coniuncto, non de scientia rerum diuinarum
 ipsa, prorsus quemadmodum non sequitur: Paulus
 lus

lus de scientia ait, quod *infllet*, ergo per se & naturam suam, in impio quippe donum DEI etiam in impio, vnde porro respondemus verbis *Irenaei* Lib. II, c. 45. *Paulus clamabat scientiam inflare, non quod veram scientiam de DEO culparet, alioqui seipsum primum accusaret, sed quia sciebat quosdam SVB OCCASIONE scientiae elatos excidere a dilectione DEI &c.* ita sane Iacobus scientiam & sapientiam terrenam animalem &c. vocat: non quod per se talis esset in impio, sed quod occasione scientiae rerum diuinarum deflecterent ab intentione Spiritus S. & a carne seducti loco piaer praxeos inducerent lites & contentiones, facerentque adeo ex accidenti scientiam litigiosam carnalem &c.

XXII.

Pergam tamen ad specialiolem sensum & strictiolem notitiae *spiritualis & supernaturalis* acceptionem. Nosti enim, Theologos tam veteres quam recentiores praesertim in disputationibus aduersus Pelagianos *spirituale & supernaturale* accepisse etiam in ordine *AD MODVM OPERANDI* Spiritus S. *supernaturalem*, vt *spirituale* id sit, & *supernaturale*, quod non tantum a gratia diuina supposito merito Christi & adplicatione Spiritus S. per verbum est; sed quod a Spiritu S.

su-

Supernaturaliter per verbum operante producitur: nam id in liquido, puto positum esse: Spiritum S. proponentem per verba pronunciata vel scripta sensum, agere in tantum *modo naturali*, quo & in naturalibus sensus percipiendus datur, & in tantum est *notitia naturalis*, quae & *carnalis* subinde dicitur, prout viribus naturae post lapsum residuis, id quod a DEO reuelatur, percipi diuinae adeo & sacra quodammodo cognosci possunt, stylo scripturae, quo *caro & sanguis* accipitur pro residuis post lapsum viribus. Matth. XVI, 17. Hoc sensu locuti sunt beati Theologi, *Musaeus*, & cum ipso *Bechmannus* & *Baierus*, quando hinc inde contra *Pelagianos* notitiam habitualem vel habitum Theologiae in irrogenitis & impiis vocarunt naturalem, quem loquendi modum postea praeter alios B. *Spenerus* inprimis secutus est, fuere tamen qui a recto tramite deflexere, & cum Summi Theologi dicerent, in irrogenito & impio non esse habitualem, supernaturalem, viam & fiducialem notitiam rerum sacrarum, per quam adeo tanquam per internas vires vitales spirituales elicere actum cognoscendi quis posset, illi omnem notitiam supernaturalem in eo non tantum in hoc speciali sensu & maxime proprio, sed & antecedenti negarunt, qui nempe notitiam

re-

rerum sacrarum in impio vocarunt falsam, diabolicam, perniciosam & resistentem Spiritui S. imo & generalissimum adeo illum significatum gratiae per consequens sustulisse patet, quotquot non sollicitè vitium notitiae adhaerens ab ipsa notitia distinguunt. (2) agit & operatur etiam Spiritus S. modo *supernaturali* per verbum DEI prout cum eo concursus DEI supernaturalis coniunctus est, per quem effectum producit, atque sic etiam in irrogenito & impio qui adhuc sub ira DEI & damnatione constrictus tenetur (Rom. IV, 5.) utique non sunt vires spirituales siue fidei saluificae & gratiae inhabitantis vti verbum DEI ex illis cognoscere eique assentiri & operari queat: superest tamen gratia *pulsans, excitans, docens, illuminans, operans*, quam aliquando lapsi e fide & gratia diuina recipiunt quodammodo, neque tamen reuertuntur, sed in statu irrogeniti & impii sub damnatione manent, potest etiam remanere habitualis notitia e verbo DEI hausta, licet non fiducialis, vita fidei.

XXIII.

Est proinde aliqua notitia irrogenitorum etiam ex *illuminatione*, nec tantum mere *obiectiua* illa, quae verbo lecto vel audito sensum prodit, & ita lumen aliquod spargit in mentem iuxta illud

F

lud

lud Ephes. V, 13. *πῶς τὸ φανερούμενον φῶς ἐστὶ*, conf. *Mu-*
saei Introd. sed & *effectiva*, *supernaturalis*, quae
 ex speciali DEI concursu, eiusque virtute super-
 naturali illuminatrice est, vt supra professus sum,
 nam cum cogitationes istae sanctae & coniuncta
 desideria, quae excitantur priusquam quis rege-
 nitus sit & fide reconciliatus cum DEO, ex illu-
 minatione sint, & per sensum verbi diuini a con-
 cursu DEI supernaturali producantur, quis omnem
 illuminationem illis denegauerit? Nimirum ve-
 rum manet illud Petri quod luceat lucerna verbi
 diuini in loco caliginoso, vbi nondum dies illu-
 xit, & lucifer exortus est in cordibus, sed magis
 magisque lux accedit, donec exoriatur ille in cor-
 dibus: Epist. II, cap. I, v. 19. id est: datur illumi-
 natio inchoata, continuata, & perfecta: haec tum
 in ordine ad praesentem suo modo, tum in or-
 dine ad alteram vitam, vbi prorsus consummata
 est per aspectum a facie ad faciem. Caeterum *spe-*
cialis ille significatus illuminationis, quo quis a-
 ctu lumine Fidei specialis collustratur, vtique plu-
 ribus locis Scripturae fundatur: quae vero illumi-
 natio quod non competat irrogenito, supra di-
 ctum: neque tamen hac sublata omnis propterea
 in eo tollitur: etsi non opus sit, vt illuminatio ir-
 rogeniti tot literis & syllabis siue verbis in Scriptu-
 ra

ra S. demonstratur, sed sufficiat, si per solidam consequentiam eruat, quod fit, quando ex eo fundamento deducitur quod DEVS supernaturali concursu & operatione excitet cogitationes e sensu verbi diuini quodammodo percepto: quae si lumen supernaturale non sunt, ad naturale perniciosissimo errore referri necessum erit, & sic gratia illuminationis prorsus tolletur: sunt utique supernaturale lumen ab illuminante gratia accensum, iuxta cum aliis supernaturalibus actibus mentis, qui sequuntur vsque ad donationem fidei specialis. Si dicatur: esse illas cogitationes sanctas, pia desideria & luctam aduersus carnem ante fidem specialem & appropriationem meriti Christi in irrogenitis & impiis non qua talibus, sed vt iam sunt sub gratia DEI, *initia fidei operantis*; Respondetur: esse tamen reuera, proprie ac stylo Scripturae S. adhuc non renatos siue irrogenitos, imo impios, quippe vera fide speciali saluifica in Christum nondum cum DEO reconciliatos, adeoque adhuc sub peccato suo constrictos poenaeque aeternae reos, vitaque fidei saluificae specialis carentes. *Regeneratio enim terminatur ad fidem specialem, qua credimus in Christum, seu, qua credimus nos in Christo Mediatore, & propter eum habere DEVM nobis propitium & remissionem peccato-*

*catorum. I. Iob. V, 1. Conf. Musaeum Tr. Hal.
de Conuersione Disp. V, §. II.*

XXIV.

Ex his sequitur denique, illam sententiam, quae impiis veram rerum diuinarum notitiam eamque ex illuminatione vere & proprie dicta eo sensu, vti supra explicauimus, & quem Theologi intendunt, tribuit, non esse periculofam, haereticam, Pelagianam, Socinianam, sed veram, in Scriptura fundatam & analogiae fidei maxime congruam. De momento quaestionis nihil porro addo, vt nec de eo, num dissentientium sententiae, quod rem ipsam attinet, conciliari possint: si praesertim status quaestionis stringatur, & exacte determinetur: quod itidem huc non spectat, vbi vnice propositum fuit, sententiam perscribere, de Notitia DEI & rerum sacrarum in irrogenito, sepositis quaestionibus, quae quidem cohaerent suo modo cum praesente argumento, sed ne lis ex lite trahatur, merito distinguuntur. Fundamenta tamen seqq. in hac materia & radices necessario retineri non dubito.

XXV.

DEVM ex mera misericordia intuitu meriti Iesu Christi suam reuelasse voluntatem lapso humano generi de sui glorificatione, & restituenda
f. re-

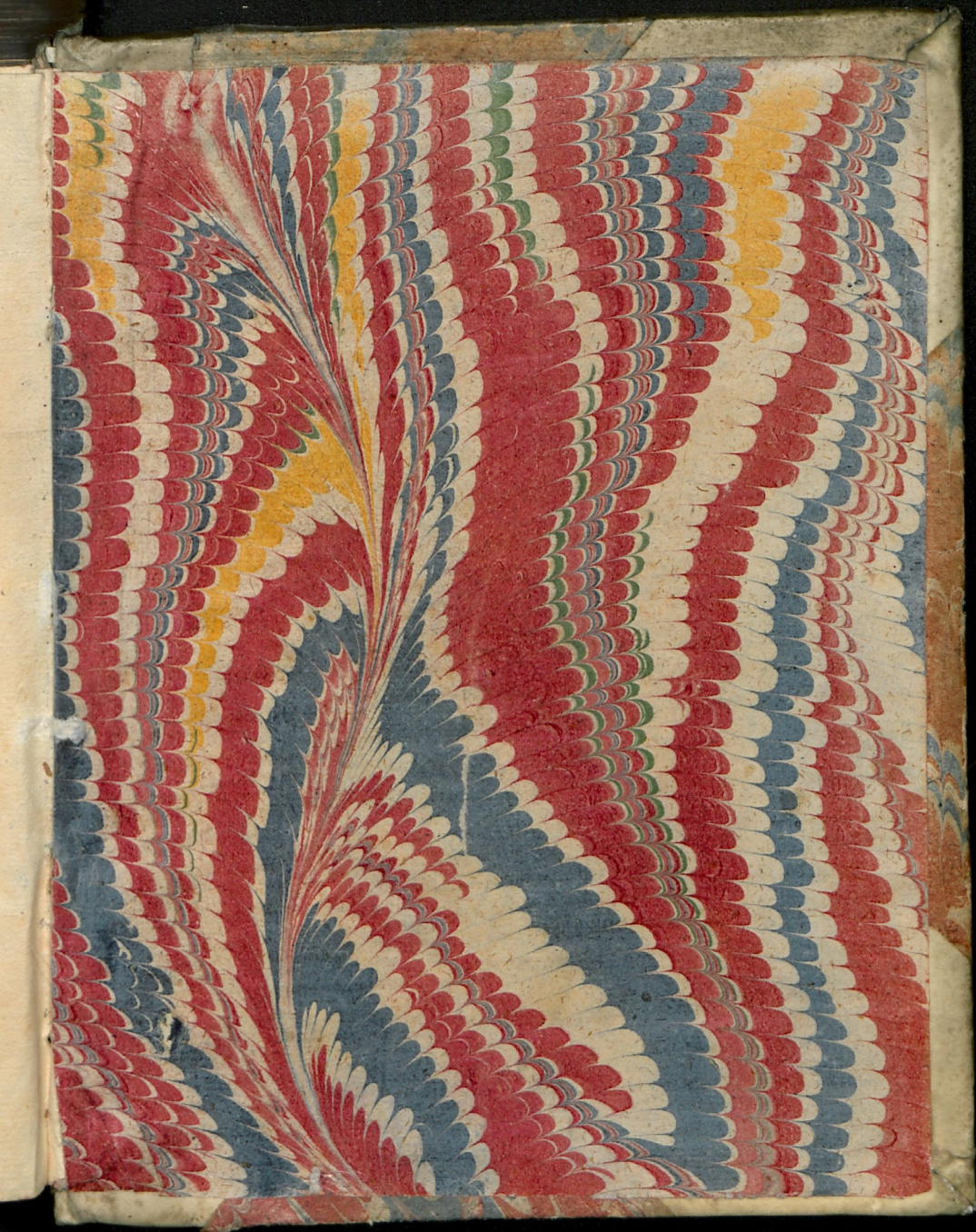
f. recuperanda salute aeterna, qua exciderunt.
 Hanc suam voluntatem consignasse per viros a se
 electos suggerendo ipsis immediate & res & verba,
 quae pro sapientia sua fini huic apta iudicavit: ita
 vt vel lectione vel auditu mens & sapientia diui-
 na in S. Sacris proposita, quocunque modo ho-
 mini insinuetur, siue lectione Scripturae, vel in
 fontibus linguae qua primum consignata est, vel
 in versionibus, vel in monumentis e S. Sacra hau-
 stis: siue auditu per ministerium in Ecclesia insti-
 tutum, siue casu quondam, aut occasione, fun-
 dare, efficere & producere potest in illo, qui legit
 vel audit, conceptum, perceptionem, notitiam &
 cognitionem aliquam sibi congruam. Eadem
 sententia cognita, menti & sententiae diuinae con-
 grua originem habet a DEO, qui reuelauit men-
 tem suam secundum misericordiam in Christo:
 proinde non a *natura*, multo minus a diabolo,
 vnde consilium de glorificatione DEI & salute ho-
 minum non promanare potest. Ex Intentione di-
 uina homini notitia illa salutaris est, cumque sit
 notitia consilium diuinum de salute hominum
 continens, cum quo Spiritus S. inseparabiliter con-
 iunctus est, illo respectu *viva* est, licet non vita
 interna Fidei saluificae. Quod si mens & senten-
 tia illa diuina percipiatur sub ratione Authorita-
 tis

tis dicentis & testantis DEI, ultimo; noticia in-
 trinsece & in substantia sua supernaturalis est. Haec
 ubi eo usque progreditur, vt fides specialis salui-
 fica accendatur; ex noticia irrogeniti, fit regeniti,
 viua intrinsece vita Fidei saluificae. Si haec extin-
 guitur per dominium peccati, manet tamen &
 manere potest noticia consilii diuini de salute no-
 stra, habitualis, & e verbo DEI hausta diuina,
 supernaturalis in ordine ad principium supernatu-
 rale, verbum DEI, viua eodem respectu, salura-
 ris ex intentione DEI, & lux donata, qua vtitur
 ad illuminationem & conuersionem hominum II.
Cor. IV, 6. Faxit Dominus, vt omnes vnum sen-
 tiamus & loquamur. Tibi vero VIR SVMME
 REVERENDE, de Ecclesia Christi meritissime
 porro gratia sua adsit, senectutem confirmet Te-
 que in Nominis Sui gloriam Ecclesiaeque salutem
 porro superesse sinat.

IENAE d. 2, Decembris
 A. 1709.

Summe Reuerendi Nominis Tui Cultor

MICHAEL FÖRTSCH,
 Theol. D. & P. Primarius.

TIO EPISTOLICA
DE

A RERVM
VMET SACRA-
R REGENITO

AD
I R V M
REVERENDVM,
M FECHTIVM
OLOGVM SENIOREM DE-
SIA CHRISTI LONGE
ITISSIMVM,
EDITA

A
E FÖRTSCHIO
G. D. ET PROF. P.
NENS I.
IO SECVNDA.

E N AE,
S GOLLNERIANIS,
MDCCXII.

